

Byzantina Symmeikta

Vol 32 (2022)

BYZANTINA SYMMEIKTA 32

Βιβλιοκρισία: Caroline Walker Bynum, *Dissimilar Similitudes. Devotional Objects in Late Medieval Europe*, New York 2020

Νικολέττα ΓΙΑΝΤΣΗ-ΜΕΛΕΤΙΑΔΗ, Γιολίνα ΓΙΩΤΑ-ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗ

doi: [10.12681/byzsym.31810](https://doi.org/10.12681/byzsym.31810)

Copyright © 2022, Νικολέττα ΓΙΑΝΤΣΗ-ΜΕΛΕΤΙΑΔΗ, Γιολίνα ΓΙΩΤΑ-ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗ

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

ΓΙΑΝΤΣΗ-ΜΕΛΕΤΙΑΔΗ Ν., & Γιολίνα ΓΙΩΤΑ-ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗ. (2022). Βιβλιοκρισία: Caroline Walker Bynum, *Dissimilar Similitudes. Devotional Objects in Late Medieval Europe*, New York 2020. *Byzantina Symmeikta*, 32, 602–604. <https://doi.org/10.12681/byzsym.31810>

Caroline Walker Bynum, *Dissimilar Similitudes: Devotional Objects in Late Medieval Europe*, Νέα Υόρκη, Zone Books, 2020, σελ. 352. ISBN 9781942130376

Η Caroline Walker Bynum είναι ιστορικός της Μεσαιωνικής Ευρωπαϊκής Ιστορίας, που εξειδικεύεται στη μελέτη των ιδεών και των αντιλήψεων, ιδίως τη μελέτη του μεσαιωνικού Χριστιανισμού στις δυτικοευρωπαϊκές κοινωνίες. Συγχρόνως η Bynum είναι μια θρυλική μορφή ανάμεσα στους μελετητές της μεσαιωνικής ιστορίας, έχοντας ανοίξει σημαντικές συζητήσεις που αφορούν το φύλο και το σώμα και έχοντας προσφέρει μια ανανεωμένη οπτική στην υλικότητα του Μεσαίωνα. Η Bynum δε μελετά το δόγμα, αλλά τον τρόπο με τον οποίο ο μεσαιωνικός άνθρωπος αντιλαμβανόταν και βίωνε τη σχέση του με το Θεό. Η μελέτη της με τίτλο *Dissimilar Similitudes* (φράση που δανείζεται από τον Ψευδο-Διονύσιο Αρεοπαγίτη) αποτελεί ένα παραπέρα βήμα στις προηγούμενες μελέτες της (*Jesus as Mother: Studies in the Spirituality of the High Middle Ages* [1982], *Holy Feast and Holy Fast: The Religious Significance of Food to Medieval Women* [1987], *Christian Materiality: An Essay on Late Medieval Religion* [2011]). Αποτελείται από μία εισαγωγή και έξι κεφάλαια: 1. Holy Beds: Gender and Encounter in Devotional Objects from Fifteenth-Century Europe, 2. “Crowned with Many Crowns”: Nuns and Their Statues in Late Medieval Wienhausen), 3. The Sacrality of Things: An Inquiry into Divine Materiality in the Christian Middle Ages, 4. The Presence of Objects: Medieval Anti-Judaism in Modern Germany, 5. Avoiding the Tyranny of Morphology: Or, Why Compare?, 6. Footprints: The Xenophilia of a Medievalist.

Σε κάθε ξεχωριστό κεφάλαιο η Bynum επιλέγει αντικείμενα από διάφορες περιοχές της Ευρώπης/τόπους λατρείας και μελετά τον τρόπο με τον οποίο τα αντικείμενα αυτά λειτουργούσαν είτε βοηθώντας το διαλογισμό των μοναχών, όπως οι μικρές φιγούρες της Παναγίας σε παιδικά κρεβατάκια/τάματα, ή η χρήση στεφάνων σε αγάλματα της Παναγίας. Όλα αυτά τα αντικείμενα

δεν εξετάζονται μέσω μιας ψυχολογικής ερμηνείας που έκανε τις γυναίκες μοναχές που είχαν απαρνηθεί την κοσμική ζωή, τον έρωτα και το γάμο, να οραματίζονται τον εαυτό τους ως μητέρες, αλλά μέσω μίας ερμηνείας που αφορά έναν τρόπο που θα ονομάζαμε «επιτελεστικό», έναν τρόπο με τον οποίο τα αντικείμενα αντιπροσώπευαν το μη ορατό, το άυλο και μεταφυσικό. Πρόκειται, επομένως, για μία προσέγγιση που μεταφέρει το υποκείμενο από το υλικό στο άυλο. Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα είναι η μελέτη που περιγράφεται στο τέταρτο κεφάλαιο, όπου η Bynum προσεγγίζει την παράδοση της «βεβηλωμένης όστιας», μία παράδοση η οποία μεταφερόταν από εποχή σε εποχή και τροφοδοτούσε το μίσος των χριστιανών εναντίον των Εβραίων. Πολύ ενδιαφέρουσα είναι επίσης η διάκριση που κάνει ανάμεσα στη λατρεία των λειψάνων και τη λατρεία των εικόνων, διευκρινίζοντας τη διαφορά που προσλάμβανε στη συνείδηση του πιστού ένα αντικείμενο (λείψανο) που ήταν πραγματικό και αποτελούσε όχι απλή αντανάκλαση αλλά μέρος του θείου και μία εικόνα η οποία, ακόμη και όταν καθαγιαζόταν, αποτελούσε απλώς την ενδιαμέση μέθοδο προσέγγισης του θείου. Ανάλογος είναι ο προβληματισμός που αναπτύσσει για ένα θέμα που είναι πολύ γνωστό, αλλά και ενδιαφέρον για τους μεσαιωνολόγους και αφορά τα ίχνη των ποδιών της θεότητας, όπως ήταν τα ίχνη των ποδιών του Χριστού στο Όρος των Ελαιών.

Παρόλο που οι περισσότερες θρησκείες χρησιμοποιούν διαχρονικά τα αντικείμενα για να βοηθήσουν τον πιστό να προσλάβει μια πιο ολοκληρωμένη και ισχυρή εικόνα της θεότητας και του μεταφυσικού, η Bynum παρατηρεί ότι κατά τον ύστερο Μεσαίωνα τα ιερά αντικείμενα πολλαπλασιάζονται και χρησιμοποιούνται για να ενισχύσουν την ανθρώπινη δύναμη. Ακολουθώντας την ερμηνευτική γραμμή *similia similibus* (τα όμοια επηρεάζουν και δρουν με τα όμοια), τους αποδίδεται η ικανότητα να δράσουν για να δώσουν δύναμη ή να προστατεύουν ενάντια σε χαρακτηριστικά με τα οποία κατά κάποιο τρόπο έχουν κοινά σημεία. Η Bynum εστιάζει περισσότερο στην επαναεισαγωγή υλικών μορφών, εικόνων και γλυπτών εκεί όπου ανήκουν, δηλαδή σε μία συζήτηση για το πού αναφέρονται τα ιερά αντικείμενα και για το πώς οι άνθρωποι του ύστερου δυτικού μεσαίωνα αντιλαμβάνονταν την σημασία τους. Το βασικό ερώτημα που θέτει η Bynum είναι τί σημαίνει από ανθρωπολογική άποψη για οποιοδήποτε ιερό αντικείμενο (στέμμα, εικόνα, γλυπτό, κ.λπ.) να μοιάζει με κάτι άλλο. Τα μεσαιωνικά ιερά αντικείμενα, λοιπόν, μας δίνουν συμπληρωματικά στοιχεία για εκείνο με το οποίο μοιάζουν ή δεν μοιάζουν, είναι όμοια ή ανόμοια. Η ομοιότητα, σύμφωνα με την Bynum, δεν αφορά στην εξωτερική εμφάνιση,

αλλά στην αναζήτηση μιας βαθύτερης σχέσης που μπορεί να αντλείται από την αισθητική και τη λειτουργική διαμεσολάβηση και η οποία συνιστά εντέλει την αντιπροσωπευτική δύναμη του ιερού αντικειμένου. Η μεσαιωνική σύλληψη της ομοιότητας (ή της ανομοιότητας) έχει ένα πιο πλούσιο περιεχόμενο από τη μορφολογική της αντιμετώπιση και αναδεικνύει διάχυτες ιδιότητες του αντικειμένου (όπως το χρώμα), ως ικανές να προκαλέσουν την ομοίωση με το ιερό και να εξασφαλίσουν στο χρήστη ιερή δύναμη.

ΝΙΚΟΛΕΤΤΑ ΓΙΑΝΤΣΗ-ΜΕΛΕΤΙΑΔΗ
Καθηγήτρια ΕΚΠΑ

ΓΙΟΥΛΙΑ ΓΙΩΤΑ-ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗ
Υποψήφια διδάκτωρ ΕΚΠΑ